

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
BARAZA LA MITIHANI
MTIHANI WA UALIMU DARAJA LA A

663

MISINGI YA ELIMU

Muda: Saa 3.

MAJIBU

Mwaka: 2003

MAELEKEZO.

1. Karatasi hii ina sehemu **A**, **B** na **C**.
2. Jibu maswali **yote** katika sehemu **A**, maswali **mawili (2)** kutoka sehemu **B** na swali **moja (1)** kutoka sehemu **C**.
3. Sehemu **A** ina alama 36, sehemu **B** ina alama 40 na sehemu **C** ina alama 24.
4. Vifaa vya mawasiliano na vitu vyote visivyoruhusiwa **havitakiwi** ndani ya chumba cha mtihani.
5. Andika **namba yako ya mtihani** katika kila ukurasa wa kijitabu chako cha kujibia.

SEHEMU A (alama 36)

1. Eleza maana ya elimu ya mseto, kisha toa mifano miwili ya programu zinazokidhi mahitaji tofauti ya wanafundi.

Elimu ya mseto ni mfumo wa kielimu unaojumuisha aina mbalimbali za mafunzo pamoja na mbinu za kielimu na vitendo ili kukidhi mahitaji ya wanafundi tofauti. Lengo lake ni kuhakikisha kila mwanafunzi anapata fursa ya kujifunza kwa mtindo unaomfaa.

Mfano wa kwanza ni programu ya shule ya mseto inayochanganya masomo ya kitaaluma na ufundi, ambapo wanafunzi wanapata elimu ya nadharia na vitendo kwa pamoja.

Mfano wa pili ni kozi ya watu wazima inayojumuisha elimu ya msingi pamoja na mafunzo ya biashara ndogo ndogo, ili kukidhi mahitaji ya kujitegemea kwa kila mwanafunzi.

2. Taja na ufafanue aina nne za mbinu za ufundishaji zinazofaa kwa wanafundi watu wazima.

Mbinu ya kwanza ni mbinu ya majadiliano. Hii inahimiza wanafunzi kushiriki kwa maoni na kushirikiana katika kutatua matatizo halisi ya maisha yao.

Mbinu ya pili ni mbinu ya mradi. Wanafunzi hufanya miradi inayohusiana na maisha yao ya kila siku, na hivyo kuimarisha ujuzi wa vitendo.

Mbinu ya tatu ni mbinu ya simulizi au maelezo. Mwalimu huwasilisha maarifa kwa mfano na simulizi zinazohusiana na uzoefu wa wanafunzi.

Mbinu ya nne ni mbinu ya tatizo. Wanafunzi wanachunguzwa matatizo halisi na kujifunza kutafuta suluhu kwa kushirikiana na mwalimu.

3. Eleza madhumuni matatu ya kuandaa mtaala unaozingatia uwezo (competency-based curriculum).

Madhumuni ya kwanza ni kuhakikisha wanafunzi wanapata ujuzi unaoweza kutumika moja kwa moja katika kazi au maisha ya kila siku.

Madhumuni ya pili ni kuimarisha uwezo wa mwanafunzi kufanya maamuzi sahihi kutokana na maarifa na ujuzi aliojifunza.

Madhumuni ya tatu ni kurahisisha tathmini ya maendeleo ya mwanafunzi kwa kutumia vipimo vinavyolenga ujuzi badala ya kumbukumbu ya nadharia pekee.

4. Taja hatua nne za kuandaa mazingira ya kujifunzia yanayohifadhi tamaduni za jamii.

Hatua ya kwanza ni kuhakikisha madarasa na vifaa vinaonyesha na kuhimiza tamaduni za kienyeji, kama vile kuonyesha sanaa na vinyago vya asili.

Hatua ya pili ni kuhusisha wazazi na viongozi wa jamii katika shughuli za elimu ili kuhifadhi maadili na mila ya jamii.

Hatua ya tatu ni kuandaa mtaala unaojumuisha historia, lugha, na tamaduni za eneo hilo, ili wanafunzi wazingatie asili yao.

Hatua ya nne ni kutoa nafasi kwa wanafunzi kushiriki katika michezo na sherehe za kijamii zinazohusiana na tamaduni zao.

5. Eleza jinsi sera za elimu zinaweza kuathiri upatikanaji wa walimu wenye sifa katika maeneo yote ya nchi.

Sera zinazolenga upatikanaji wa walimu zinaweza kusababisha usambazaji wa walimu wenye sifa katika maeneo yote, ikiwa na gharama nafuu za mafunzo na motisha za kazi.

Sera zinazopunguza vizuizi vya kuajiri walimu na kutoa motisha kama malipo ya ziada au makazi kwa walimu wa vijijini huongeza uwezekano wa walimu kuishi na kufundisha maeneo yote ya nchi.

Sera za kutoa mafunzo ya mbadala au mfupi kwa walimu wanaokosa sifa pia zinaweza kusaidia kuondoa upungufu wa walimu katika maeneo yenye changamoto.

6. Taja sababu tatu za kushindwa kwa programu za elimu kwa watu wazima, kisha toa mapendekezo ya marekebisho.

Sababu ya kwanza ni uhaba wa rasilimali kama vifaa na walimu wenye ujuzi. Suluhu ni kuongeza uwekezaji wa vifaa na kutoa mafunzo ya ziada kwa walimu.

Sababu ya pili ni ukosefu wa muda kwa watu wazima wanaojihusisha na kazi za familia au biashara. Suluhu ni kupanga masaa ya mafunzo yanayofaa na kutoa mbinu za kujifunza za mbali.

Sababu ya tatu ni mtaala unaokosa uhusiano na maisha halisi ya wanafunzi. Suluhu ni kuandaa mtaala unaojumuisha uzoefu wa maisha na ujuzi wa vitendo unaohitajika sokoni.

SEHEMU B (alama 40)

7. Changanua kwa undani madai kwamba 'tathmini za moja kwa moja ni sahihi zaidi kuliko tathmini za mradi' ukitoa hoja nne za kuunga mkono na hoja nne za kupinga.

Hoja ya kuunga mkono ya kwanza: tathmini za moja kwa moja zinapima maarifa na ujuzi wa mwanafunzi mara kwa mara, hivyo zinatoa taswira ya haraka ya kiwango cha ufahamu.

Hoja ya pili: zinaweza kufanywa mara kwa mara na zinatoa fursa ya kurekebisha makosa mara moja.

Hoja ya tatu: ni rahisi kwa mwalimu kuchambua na kutoa maoni kwa haraka.

Hoja ya nne: zinapunguza uwezekano wa masharti yasiyo ya kweli, kama kuongoza na wafanyikazi wengine.

Hoja ya kupinga ya kwanza: tathmini za moja kwa moja mara nyingi hazina kuzingatia ujuzi wa vitendo na mradi.

Hoja ya pili: hazionyeshi uwezo wa mwanafunzi kushirikiana au kutatua matatizo ya kweli.

Hoja ya tatu: zinaweza kupelekea stress na hofu kwa wanafunzi, kuathiri matokeo ya kweli.

Hoja ya nne: zinapunguzwa uhalisia wa maisha ya vitendo, kwa hivyo si kila mara zinakidhi malengo ya mtaala wa ujuzi.

8. (a) Eleza kwa undani mchango wa fikra za John Dewey katika elimu ya kazi na uzoefu.

John Dewey alisisitiza kuwa kujifunza kunapaswa kutokea kupitia uzoefu wa moja kwa moja. Alisisitiza kwamba mwanafunzi anapaswa kushiriki katika shughuli halisi zinazomsaidia kuelewa dhana na kanuni.

Alisisitiza pia umuhimu wa muktadha wa kijamii, ambapo mwanafunzi anajifunza kushirikiana na wengine na kupata maarifa kupitia mazungumzo na majaribio.

Alisisitiza kwamba elimu inapaswa kuhusisha matatizo halisi ya maisha, sio tu kumbukumbu ya nadharia.

(b) Toa mfano wa shughuli ya darasani inayotumia mbinu ya Dewey ya kufundisha kupitia uzoefu. Mfano ni darasa la ufundi ambapo wanafunzi wanaunda mradi wa kilimo cha kisasa. Wanafunzi wanapanga, kutunga, na kuendesha shamba dogo, huku wakijifunza kwa kufanya na kuangalia matokeo.

9. Jadili vigezo vitano vya kuchagua lengo la kielimu kwa mwaka mmoja wa darasa.

Kigezo cha kwanza: uhusiano wa lengo na mtaala mzima. Lengo linapaswa kuendana na malengo ya darasa na shule.

Kigezo cha pili: uwiano wa lengo na ujuzi unaohitajika sokoni au maisha. Lengo linapaswa kuongeza ujuzi unaoweza kutumika.

Kigezo cha tatu: uwezekano wa kufikiwa na wanafunzi. Lengo lazima liwe rahisi kueleweka na kufikiwa.

Kigezo cha nne: kiwango cha tathmini. Lengo lazima liweze kupimika kupitia shughuli za kielimu.

Kigezo cha tano: uwiano na rasilimali zilizopo. Lengo lazima lilingane na vifaa, muda, na ujuzi wa mwalimu.

10. Tengeneza orodha ya hatua nne za kubuni somo linalolenga watu wazima yenye shughuli za kutathmini ujuzi.

Hatua ya kwanza: kubainisha malengo ya somo kwa kutumia ujuzi unaohitajika.

Hatua ya pili: kuchagua mbinu za ufundishaji zinazohimiza uzoefu na kushirikisha wanafunzi.

Hatua ya tatu: kuandaa shughuli za somo zinazohusisha vitendo na kutathmini ujuzi.

Hatua ya nne: kuunda njia za tathmini zinazopima uelewa, ujuzi, na maadili ya mwanafunzi.

SEHEMU C (alama 24)

11. Jadili kwa kina faida na mapungufu ya kutumia teknolojia ya elimu katika shule za kisiwa, toa mifano ya matumizi mazuri na mabaya.

Faida ya kwanza: inarahisisha upatikanaji wa maarifa kupitia intaneti na programu za elimu. Mfano: wanafunzi wanaweza kutumia kompyuta kujifunza masomo ya msingi hata katika visiwa vyenye walimu wachache.

Faida ya pili: inaboresha ufanisi wa ufundishaji kwa kutumia vifaa vya kidigitali. Mfano: mwalimu anaweza kutumia picha, video, na mawasiliano ya moja kwa moja kufundisha dhana ngumu.

Mapungufu ya kwanza: uhaba wa vifaa na mtandao. Mfano: shule za mbali hazina kompyuta au intaneti, hivyo wanafunzi hawapati fursa sawa.

Mapungufu ya pili: matumizi mabaya yanayoweza kuathiri tamaduni za kijamii. Mfano: wanafunzi kutumia mitandao ya kijamii kupoteza muda badala ya kujifunza.

Hapa kuna majibu yaliyoelezwa kwa kina, kila hoja ikiwa katika aya yake mwenyewe:

12. Eleza kanuni nne za kuandaa tathmini mbadala kwa programu ya ufundi, kisha toa mfano mmoja wa kazi ya tathmini kwa kila kanuni.

Kanuni ya kwanza ni uhalisia wa kazi. Tathmini inapaswa kuhusisha shughuli zinazofanana na kazi halisi sokoni. Mfano: mwanafunzi kuunda sehemu ya mashine kama inavyotumika kiwandani.

Kanuni ya pili ni ujumuishaji wa ujuzi na maarifa. Tathmini inapaswa kupima ujuzi wa vitendo pamoja na ufahamu wa nadharia. Mfano: mwanafunzi kuhesabu vipimo na kisha kukata chuma kwa kutumia kipimo hicho.

Kanuni ya tatu ni usawa na uwazi. Vigezo vya tathmini lazima viwe wazi na vyenye usawa kwa wanafunzi wote. Mfano: orodha ya ukaguzi wa kazi inayofafanua hatua zote zinazotakiwa kufuatwa.

Kanuni ya nne ni uendeleu wa tathmini. Tathmini lazima iwezeke kurudiwa na kuboreshwa ili kubaini maendeleo ya mwanafunzi. Mfano: kuzingatia kazi za mradi zinazofanywa mara kwa mara na kulinganisha matokeo.

13. Jadili dhana ya 'elimu bila mpaka' kwa kutumia mifano kutoka kwa wanafalsafa wa elimu ya watu wazima.

Dhana ya 'elimu bila mpaka' ina maana ya kuwa elimu haiishii katika darasa au umri fulani, bali inapaswa kuendelea kwa maisha yote. Paulo Freire alisisitiza elimu inayolenga ufahamu wa kijamii na mabadiliko ya jamii, ambapo watu wazima hujifunza kutoka kwa uzoefu wa maisha yao.

Malcolm Knowles alionyesha kwamba watu wazima wanapendelea kujifunza kwa kutumia uzoefu wao wa maisha, hivyo elimu inapaswa kuwa ya muktadha wa kibinafsi na ya vitendo. Mfano ni kozi za biashara ndogo ndogo kwa watu wazima au mafunzo ya kilimo yanayofanyika shambani.

14. Toa mbinu nne za kuhamasisha wanafundi watu wazima wasiohudhuria mara kwa mara, eleza jinsi kila njia inavyofanya kazi.

Mbinu ya kwanza ni masaa yanayofaa. Kufanya mafunzo wakati unaowezesha watu wazima kushiriki kutokana na kazi zao za kila siku huongeza mahudhurio.

Mbinu ya pili ni mbinu za kujifunza kwa mbali. Kutumia radio, simu, au mtandao wa intaneti hurahisisha mafunzo bila kuhitaji mahudhurio ya kawaida.

Mbinu ya tatu ni motisha. Kutoa vyeti, zawadi ndogo, au heshima kwa wale wanaoshiriki mara kwa mara huongeza motisha ya kuhudhuria.

Mbinu ya nne ni kufuata mahitaji binafsi. Kuwajali matatizo yao binafsi na kutoa ushauri au muda wa kurekebisha maswali husaidia kuwaweka wanafundi katika mfumo wa mafunzo.

15. Eleza jinsi uunganishaji wa shule na sekta ya ajira unavyoweza kuboresha ufanisi wa mtaala, toa hatua nne za utekelezaji.

Uunganishaji wa shule na sekta ya ajira husaidia kuhakikisha mtaala unalingana na mahitaji halisi ya soko la kazi. Wanafunzi wanapata ujuzi unaohitajika, hivyo ongezeko la ajira linakuwa kubwa.

Hatua ya kwanza: kuunda baraza la ushauri lenye wawakilishi wa sekta ili kusaidia kupanga mtaala.

Hatua ya pili: kuanzisha mafunzo ya vitendo shambani au kiwandani ili wanafunzi waje na uzoefu wa moja kwa moja.

Hatua ya tatu: kuajiri walimu wenye uzoefu kutoka sekta ya ajira kushiriki katika ufundishaji.

Hatua ya nne: kufanya tathmini ya mara kwa mara ya mtaala kwa kushirikisha wawakilishi wa sekta ili kuhakikisha unabaki unaendana na mahitaji ya ajira.

16. Taja wanafalsafa wawili waliyechangia fikra za elimu ya watu wazima na toa muhtasari mfupi wa mchango wao kwa kila mmoja.

Falsafa ya kwanza ni Paulo Freire. Alibadilisha mtazamo wa elimu kwa kushikilia kwamba watu wazima wanapaswa kujifunza kupitia uzoefu wao wa maisha na kushirikiana katika kutatua matatizo ya kijamii.

Falsafa ya pili ni Malcolm Knowles. Alianzisha kanuni za andragogy, akisisitiza mahitaji ya watu wazima kujifunza kwa hiari, kutumia uzoefu wao, na kuhusisha mafunzo na maisha ya vitendo.